

Behe Paleolitoa

KRONOLOGIA: 350.000/100.000 B.P.

GIZAKIA: Behe Paleolitoan neanderthal-aurreko gizakiak bizi izan ziren gure inguruan. Denboran zehar, aldakuntza historiografikoak zirela medio, izen oso ezberdinak jaso dituzte gizakiek: Homo erectus, H. anteneanderthalensis, H. ergaster, H. heidelbergensis eta H. antecessor. Azken hau, Atapuercako Hezurren Leizean agertutako gizakiarentzako proposatu den deitura da. Gurekin alderatuta ez zen oso desberdina, agian altuagoa eta indar handiagokoa. Lezetxikiko besahezur ospetsua garai honetakoa izan daiteke, eta antz oso handia du Atapuercako Hezurren Leizean agertzen den batekin (hangoa 325.000-340.000 urte bitartekoa izan daiteke).

JANZKERA: Oinarrizko lehengaia larrua zen (harrapatutako animaliena), baina landare-zuntzak ere (belarrak, lastoak, zuhaitz-azala, hostoak) erabiltzen zituzten. Jantziak josi gabekoak ziren, eta botoirik ere ez zegoen oraindik; ondorioz, zati ezberdinak korapiloen bidez elkartzen zituzten. Ez dago oinetakoen aztarnarik, agian erabili ere ez zituztelako egingo.

ASENTAMENDUAK: Orokorrean, atari zabalean eraikitako behin-behineko kanpalekuak izaten ziren. Asentamendu hauek erreketatik gertu egoten ziren, batzuetan bertako terrazen gainean. Etxola apalek osatzen zuten kanpalekua: egitura, adarrez eraikitzen zen, eta gainean larruzko estaldura ipini. Erdiko suaren inguruan ez zen hiruzpalau etxola baino gehiago egoten, taldeek batez beste 5-7 lagun izaten zituztelako oraindik. Kobazulo batzuk erabiltzen ziren, baina Euskal Herrian Lezetxikiko adibidea ezagutzen dugu bakarrik (eta berori zalantzarekin).

KLIMATOLOGIA: Epe zabal honetan, denetariko egoera klimatikoak bizi izan ziren, hotzak eta epelak (batzuk, gaur egun baino epelagoak). Ezagutzen ditugun aztarnategiak atari zabalekoak izateak zerikusi zuzena izango du, seguruenik, aztarnategien kontserbazioarekin, eta ez du esan nahi garai hotzetan ez zegoenik kobazuloen okupaziorik.

FAUNA ETA LANDAREDIA: Garai hotzetan, mamuta, iledun errinozeroa, elurretako erbia, jatuna eta antzeko animaliak bizi izan ziren gure inguruan. Zuhaitzak berriz urriak ziren, eta gehienak koniferoak (pinua eta izeia). Paisaian tundra zen nagusi, edo estepa hotza, belar altu eta horiez jantzia.

Garai epeletan egun ezagutzen ditugun jatorrizko animali eta landare-espezieak bi ziren. Landare-paisaian baso hostogalkorraren hedapena azpimarratu behar da (hurritza, haritza, artea, urkia, haltza –ibaien ertzetan-), horri dagozkion belardien paisaiarekin batera. Animalien artean, oreina, orkatza, zaldia, basurdea edo felido gehienak (hiena, katamotza, basakatua, etab.) klima epelaren erakusgarri dira.

EKONOMIA: Landare-produktuen hornikuntzak (fruituak, sustraiak, azala, hostoak) lehentasuna zuen oraindik talde hauen artean. Horien elikaduraren zati nagusia landare-elikagaiek osatzen zuten, hortzetan utzitako zantzueta ikus daitekeenaren arabera. Jaten zuten okela, ehizatutako animalia txikietatik zetorren (erbiak, untxiak, kaskarinak eta agian arrain edo txori batzuk). Haratusteljaleak ziren eta, dakigunaren arabera, ez ziren oso ehiztari trebeak.

GARAPEN TEKNIKOAK: Gizakia Euskal Herrian ikusten dugunetik, suaren teknika menperatuta dauka. Seguruenik, suharri eta piritak (edo beste burdinazko mineral batzuk) elkar jotzean sortutako txinpartaz baliatu zen gizakia sua egin ahal izateko. Bestalde, tresna gehienak (lantzak, porrak) zurezkoak dira garai honetan. Adar bat hartu, harrizko printza batekin zorroztu eta muturra su gainean jarrita gogortzen zuten. Hezur batzuk ere zorroztu zitzaizkion, Euskal Herrian halakorik ezagutzen ez dugun arren. Harrizko tresneria ere oso arkaikoa da, lanabes oso handiak eta oso ukitu gutxirekin egiten baitzituzten, eta batez ere aurpegi bikoak eta harrakalagailuak gertatzen zituzten. Denetariko harrizko lehengaiak (suharria, hareharria, kuartzoa edo kuartzita, arbela, kareharria, etab.) erabiltzen zituzten, baina gehienbat, gertuen zegoen harri-mota hartzen zuten.

PORTAERA SINBOLIKOAK: Ez dugu inondik ere ezagutzen garai honetarako portaera sinbolikorik, baina baliteke etorkizunean Burgoseko Atapuerca aztarnategian bildutakoak informazio ugari eskaintzea. Bide honetan, gogoratu behar da Hezurren Leizean agertzen den giza gorpuen metaketa askotan ehorzketa-errituekin lotu izan dela, oso gai konplexua izan arren.

AZTARNATEGI GARRANTZITSUENAK:

Lezetxiki (Arrasate): Kobazuloan dagoen aztarnategi hau oso garrantzitsua da, batez ere bertan aurkitu zirelako (VIII. mailan) Euskal Herrian ezagutzen ditugun giza hezurrik zaharrenak. J.M. Barandiaranek (1956-1968) eta A. Arrizabalagak (1996->) indusi zuten.

Irikaitz (Zestoa): Atari zabaleko kanpalekua da, estratigrafiaduna, eta ezaugarri horretatik datorkio bere garrantziaren zatirik handiena. A. Arrizabalagaren zuzendaritzapean indusi zen (1998 ->).

Urrunaga (Legutio): Urrunagako urtegia inguratzen duten terrazetan harrizko tresnak berreskuratzen ari dira, seguruenik Azken Acheul aldikoak direnak. A. Saenz de Buruaga, J. Fernandez Eraso eta T. Urigoitiak eman dute aztarna hauen berri idatziz.

Iruñealdea: Arga ibaiaren terrazetan, Nafarroako hiriburuaren inguruetan, hainbat harrizko tresna jaso eta ezagutzera eman zituen J. Garcia Gazolazek 1991tik aurrera. Kronologikoki, seguruenik Erdi Acheul aldiaren kokatu behar ditugu aztarna hauek.